

The article analyses the role of clubs and libraries in cultural and educational activities, as well as the introduction of new revolutionary holidays and ceremonies.

It is emphasized that on one hand, the Soviet authorities made maximum efforts to develop the network of selbuds, reading houses, clubs and other cultural and educational establishments, while on the other, they persistently eliminated any manifestation of free-thinking, liquidated those suspected of disloyalty, like for instance, «Prosvita», and arrested the unwanted. Such dual policy had a negative effect on cultural development in the region, forcing to adapt to the dictates of the bilshovyk regime.

Key words: cultural and educational work, «Prosvita», selbud, reading house, club, library.

Отримано: 22.08.2018

УДК 338.48-6:7/29477-43-21)

В. С. Поліщук, С. В. Поліщук

ТУРИСТСЬКІ РЕСУРСИ ХМЕЛЬНИЧЧИНИ. ЇХ ЗНАЧЕННЯ У ФОРМУВАННІ ГРОМАДСЬКОЇ САМОСВІДОМОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Автори статті звертають увагу на важливість формування громадської самосвідомості студентської молоді, яка є носієм національних ідей. Поряд із цим підкреслюється важливість духовно-відродження нації.

Відмічається, що засобом формування ціннісних орієнтацій в студентської молоді є використання історичної спадщини минулого.

Посилаючись на наукові дослідження вчених, які займалися вивченням даної проблеми, зосереджується увага на необхідності втручання у виховний процес підростаючого покоління, державних і громадських структур, використання всіх наявних засобів, які можуть мати вплив на вирішення даної проблеми. Тому настільки важливою (цікавою) думкою авторів є включення у виховний процес пам'яток історія, на які так багата Хмельницька область.

Автори звертають увагу громадськості на те, що ряд фортифікаційних споруд Хмельниччини мають непривабливий вигляд, знаходяться в напівзруйнованому стані і у вигляді руїн, а тому потребують великих реставраційних робіт і фінансових вкладень.

Відновлення даних пам'яток, які мають велику героїку, проведення екскурсій студентської молоді до визначних пам'яток, історія яких є досить багатого і сприятиме вихованню у молоді почуття патріотизму, любові до рідної землі, до багатих народних традицій Подільського краю. Крім цього це являться могутнім поштовхом до популяризації туризму на теренах Хмельниччини.

Ключові слова: пам'ятки, історія, виховання, громадськість, архітектура, студенти, засіб, особистість, патріотизм, замкові комплекси, туризм.

Формування громадської самосвідомості студентської молоді, яка є носієм національних ідей і духовного відродження нації

є досить актуальним питанням в наші дні. На успішне вирішення даної проблеми повинен бути направлений весь виховний потенціал школи і громадської позиції суспільства.

Сьогодні педагогічною наукою і шкільною практикою визнано: виховання є багаторівневою системою, що включає підсистеми загальнодержавного, національного, соціально-групового виховання і самовиховання, які детермінуються загальним імперативом, що вказує на визначальний вектор розвитку цієї системи. Цим системоутворювальним вектором, матрицею організації і здійснення такого процесу виступає парадигма виховання [12, с.196].

В цьому контексті вагомим засобом формування ціннісних орієнтацій в студентській молоді є використання історичної спадщини минулого, серед якої особливе місце відводиться історико-культурним рекреаційним ресурсам, на які так багата Хмельницька область. Саме вони вважаються одним із важливих засобів формування громадської самосвідомості студентської молоді. Звідси випливає актуальність вибраної теми написання статті.

Слід відмітити, що проблема формування громадської самосвідомості студентської молоді, так як і проблема розвитку туристської галузі на теренах Хмельницької області не є новою. Їй приділяли і продовжують приділяти увагу ряд провідних вчених нашої держави: К. Ушинський, В. Вінниченко, С. Русова, С. Сірополько, В. Сухомлинський, С. Ананьїн., Т. Загародня, Л. Крицька, О. Сухомлинська, Л. Ваховський, П. Ігнатенко, М. Барішевський, М. Левківський, Б. Опря, С. Баженова, Л. Баженов та інші.

Але, не зважаючи на ряд наукових праць, присвячених проблематиці громадського виховання, дана тема продовжує бути актуальною. Оскільки життя продовжується і кожний день приносить свої корективи, вносячи свої поправки у вирішення проблем, які мають місце у нашому повсякденному бутті. Тому так важливо враховувати всі ці аспекти, залучаючи весь можливий потенціал, для формування особистості підростаючого покоління.

Мета написання статті: привернення уваги громадськості до туристського потенціалу Хмельниччини, як засобу впливу на виховний процес і формування громадської самосвідомості студентської молоді.

Актуальність і важливість вирішення даної проблеми прослідковується в наукових доробках вченої І. Кучинської, яка відмічає: «Сьогодні акцентується увага педагогічної громадськості на тому, що сучасний український ідеал виховання – це всебічно гармонійно-розвинена особистість, національно-свідома й соціально-активна, людина з високою громадянською відповідальністю, з глибокими духовними, громадянськими, патріотичними почуттями, здатна до неперервного розвитку і вдосконалення» [3, с.100].

Важливим на наш погляд є те, що вчена основу патріотичного виховання молоді ставить духовні цінності, оскільки саме вони в найбільшій мірі впливають на громадські позиції студентської молоді, на її світоглядні ідеали. І. Кучинська не безпідставно підкреслює,

що сьогодні акцентується увага педагогічної громадськості на тому, що сучасний український ідеал виховання – це всебічно, гармонійно розвинена особистість, національно свідомо й соціально активна, людина з високою громадянською відповідальністю, з глибокими духовними, громадянськими, патріотичними почуттями, здатна до неперервного розвитку і вдосконалення [3, с.100].

Щоб виховати таку людину необхідно крім сучасних педагогічних методів виховання, використати і попередні надбання нашого народу, його багату історію. Адже саме молодому поколінню в найбільшій мірі властиві почуття патріотизму, відданість високим ідеалам, про що свідчать події останніх років, які проходять на українських землях.

Український народ, перед тим, як сформуватись як нація, пройшов велику дорогу боротьби, витримавши на своїх плечах навали батіїв. На сьогодні український народ має багатовікову історичну спадщину, яку держава, її громадськість зобов'язані відновити і використати для духовного відродження нації через процес виховання підростаючого покоління. В першу чергу це стосується студентської молоді, яка по праву вважається авангардом суспільства. Саме їй належить відродити державу, збагатити новими надбаннями, підняти на більш високий рівень соціального і економічного розвитку, заклавши підвалини демократії і всеохоплюючого плюралізму. Тому так важливим на сьогоднішній день є виховання і формування у студентської молоді громадської самосвідомості. Для успішного вирішення даного завдання ми зобов'язані крім літературних, наукових джерел, диспутів, бесід, виховних заходів і тому подібне, залучати ще й історичні надбання нашого народу, на які так багата подільська земля.

Використання історичної спадщини, її вплив на виховний процес студентської молоді важко переоцінити. Адже це пов'язано з героїкою нашого народу, з його боротьбою за незалежність, за збереження і примноження духовної спадщини, за його волю.

Хмельниччина, як частина історичного регіону Поділля, має унікальну колекцію пам'яток фортифікаційної архітектури, ступінь збереження яких досить різний, від майже повністю вцілілих комплексів до фрагментів руїн.

Згідно класифікації доктора історичних наук, професора С. Баженової, історичні пам'ятки поділяються на 4 групи:

- 1) замкові комплекси, що збереглися майже повністю та мають задовільний технічний стан;
- 2) замкові комплекси, що дійшли до нас з деякими втратами, але технічний стан яких дозволяє їх використання для сучасних цілей;
- 3) замкові комплекси, збережені фрагментарно, але окремі споруди яких можна пристосувати до сучасних цілей;
- 4) замкові комплекси. Що збереглися у вигляді руїн [11, с.37].

Нас, звичайно, в найбільшій мірі хвилюють, замкові комплекси 2-4 груп, тобто ті, які мають певні руйнації, адже саме вони

в найбільшій мірі потребують безпосереднього втручання державних структур і громадськості того чи іншого регіону, процес їх відбудови.

До другої групи, згідно зазначеної класифікації, відносяться навіть руйновані замкові комплекси в Панівцях, Рихті, Сатанові та Старокостянтиніві.

Фрагментарна збереженість замку XVI ст. в Панівцях стала наслідком постійних перебудов: 1907 р. до північного фасаду башти-капиці прибудували костюл, у 60-х рр. XX ст. – повністю перебудовано західний корпус будинку колегіуму [13, с.148]. Безумовний інтерес з огляду використання для сучасних цілей становить високий технічний стан підвалів під палацовим корпусом, що тягнуться на 54 м. вздовж північного оборонного муру до зруйнованої північно-східної башти. Збережені залишки північної частини замку вимагають ґрунтовно проведеної консервації.

З планувальної структури замку в Рихті збереглися лише чотири кутові вежі та незначні, на рівні ґрунту, фрагменти муру між північною та західною вежами. З точки зору архітектурної, наукової цінності безумовний інтерес становлять фрагменти дерев'яних конструкцій і архаїчність у вирішенні окремих бійниць. На сьогодні вся площа комплексу поросла чагарником, що прискорює руйнацію споруд.

Замковий комплекс у Старокостянтиніві зберігся практично без змін. Загалом технічний стан комплексу оцінюється як задовільний, що дає змогу використовувати його для сучасних цілей.

Рівень збереженості споруд замкового комплексу в Сатанові найгірший у цій групі, до чого спричинилися наслідки двох світових війн і нераціонального використання. Задовільний технічний стан північної та західної оборонних веж з частиною мурів між ними дозволяє говорити про можливість їх пристосування до сучасних потреб.

До третьої групи автор відносить залишки замків у Жванці, Ізяславі, Летичеві.

Внаслідок поступових руйнувань в XX ст. переважно місцевими мешканцями замковий комплекс у Жванці повністю втратив свою планувальну структуру й більшість споруд. Технічний стан єдиної вцілілої північної башти, має три первісних яруси. Зберегла також стародавня кладка. Це дає підстави говорити про можливість її використання в сучасних цілях. Значний інтерес з точки зору архітектурної та наукової цінності становлять нижній ярус східної башти зі склепінчастим коридором шириною 3,5 м. і перекритий склепіннями проїзд у першому ярусі надбрамної башти, що мають цілком задовільний технічний стан.

Замок у Ізяславі на сьогодні – це лише одна споруда, так звана скарбниця – місце, де феодали зберігали свої найцінніші речі. Пам'ятка вціліла майже повністю й своїм внутрішнім розплануванням та задовільним технічним станом становить значний інтерес, оскільки являється рідкісним прикладом господарської будівлі XVI ст.

Від замкового комплексу в Летичеві до наших часів дійшли фрагменти оборонних мурів, збережених на висоті давніх півтора ярусів та північно-східна кругла башта. Порівняно задовільний технічний стан цих споруд дозволяє пристосувати їх до сучасних потреб.

Пам'ятки четвертої групи, до якої автор відносить залишки замкових комплексів у Зінькові, Сутківцях та Чернокозинцях, характеризуються відсутністю жодної вцілої споруди, що зумовлює неможливість пристосування до нових функцій. Від Зінківського замку, розібраного наприкінці XIX ст., залишилися лише незначні руїни в вигляді залишків кутової башти, що стирчать над урвищем. Проте досить цікавими є підземелля замку, що дійшли практично без значних втрат. Не зважаючи на занедбаний сучасний стан, давня кладка, муровані склепіння та пивниці вціліли майже повністю [11, с.71].

Руйнація замкового комплексу в Сутківцях розпочалася наприкінці XIX ст.: на 1876 р. було втрачено одну наріжну башту й частину мурів, на 1894 р. – повністю зруйновано й частково східну, в 1952 р. була зруйнована західна башта. Тож на сьогодні вціліли лише окремі руїни. Як видно з усєї планувальної структури Чернокозинецького замку фрагментарно збереженими є два палацові корпуси, що утворювали північну частину замку, та залишки південно-західної круглої оборонної вежі, що разом з втраченою: південно-східною утворювали південну частину замку.

Результатом дослідження технічного стану замкових комплексів Хмельниччини став висновок про невисокий рівень їх збереження, що серед областей України, на території яких збереглися замкові комплекси, є чи не найнижчим: з дванадцяти збережених замків лише два вціліли майже повністю, інші дійшли фрагментарно або в вигляді незначних руїн.

За роки незалежності України технічний стан замкових комплексів лише погіршився: залишені без використання, руйнуються залишки замків у Ізяславі, Панівцях, Старокостянтиніві, припинено постійні реставраційні роботи на території замків у Кам'янці-Подільському та Меджибожі, що, зрозуміло, позначилося на їх технічному стані. На сучасному етапі, за відсутності негайного проведення реставраційно-консерваційних робіт окремих замків, природний процес старіння та руйнування може призвести до незворотної втрати окремих споруд цих пам'яток [11, с.71].

Розглянувши історико-архітектурну цінність замкових комплексів Хмельниччини, особливості їх розташування, композиційні й планувальні характеристики, технічний стан споруд, звернемося до одного із найважливіших показників їх збереження – сучасного використання.

Аналіз вітчизняного та закордонного досвіду свідчить про те, що необхідними умовами ефективної охорони та збереження замкових комплексів є належне утримання та використання пам'яток. Від вирішення сучасного призначення замкових комплексів, їх ролі та місця в нашому житті залежить подальше існу-

вання архітектурного надбання, його популяризація. На сучасному етапі в Україні ця проблема набула особливої гостроти, оскільки питання ефективного використання замкових комплексів досі не вирішено: їм неможливо повернути первісне призначення та важко знайти ефективне пристосування.

За цих умов великий практичний інтерес викликає вивчення досвіду реконструкції й реставрації замкових комплексів у країнах, де відновлення пам'яток має характер не окремих заходів, а стало постійним процесом, що контролюється. Це, передусім, Німеччина, Франція, Італія. У різних країнах, навіть у окремих регіонах вироблено свої підходи до розв'язання проблеми реставрації історичних пам'яток. Наприклад, у Німеччині термін «консервація пам'яток» вже кілька десятиліть відсутній [2, с.6]. Усі цінні історичні споруди, незалежно від їх технічного стану, реставруються та залучаються до сучасного життя. На перше місце висувається цінність історичного об'єкта, а не кошторисно-фінансова вартість його реставрації [1, с.78]. У ряді західних країн науково-реставраційна діяльність здійснюється за трьома концепціями: збереження пам'яток архітектури, оновлення історичної забудови, реабілітація старовинних будинків [7, с.29]. Використання архітектурних пам'яток стало дуже актуальним, воно передбачає збереження їх оригінального матеріалу, форми, ділянки, а якщо це можливо, то й початкових функцій. Кінцева мета охорони – захист історичних пейзажів [1, с.112].

Кожна історична будівля потребує не тільки охорони як історико-архітектурна пам'ятка, але й визначення нового соціального призначення [11, с.38-40].

Таким чином, відновлення даних пам'яток, повернення їх до життя, сприятиме привабливості того чи іншого регіону, що в свою чергу позитивно відбиватиметься на його іміджі. Одночасно це буде могутнім поштовхом для привабливості туристичних мас на Хмельниччину і одночасно явиться важливим фактором формування громадської самосвідомості студентської молоді. Щоб досягти цього, необхідно розробити план дій на певних ринкових сегментах.

Список використаних джерел та літератури:

1. Гаццола П., Дайфуку Х., Коннели Э. Консервация и реставрация памятников и исторических зданий: пер с фр. Москва: Стройиздат, 1987. 320 с.
2. Дьячков А.Н. Охрана памятников за рубежом (теоретические аспекты) // *Памятники в контексте историко-культурной среды*. Москва: НИИ культуры, 1990. С. 19-41.
3. Кучинська І.О. Управління процесом формування громадянської культури студентської молоді у вищому навчальному закладі // *Педагогічна освіта: теорія і практика. Збірник наукових праць. Вип. 20 (1-2016)*. Кам'янець-Подільський. 2016. С. 99-105.
4. Літопис Рувкий: Давньоруські та давні українські літописи. За Іпатським списком / [переклав Л.Є. Маховець; відп. ред. О.В. Мишанич]. Київ: Дніпро, 1989. 591 с.

5. Моця Б.О., Токачов Ю.А. Меджибіська фортеця // *Археологія*. 2000. № 3. С. 7-3.
6. Мальченко О.Є. Укріплені поселення Брацлавського, Київського і Подільського воеводств (XV – сер. XVII ст.). Київ, 2001. 380 с.
7. Михайловский Е.В. Опыт сохранения и реконструкции исторических памятников в зарубежном градостроительстве (обзор). Москва, 1974. 42 с.
8. Сецинский Е.И. Город Каменец-Подольский: историческое описание. Киев, 1895. 247 с.
9. Сіцінський Ю.Й. Оборонні замки Західного Поділля XVI-XVII ст. (Історично-археологічні нариси). Київ, 1928. 100 с.
10. Развитие строительной науки и техники в Украинской ССР: в 3 т. / редкол.: М.М. Жербин и др. Киев, 1989. Т. 1. 328 с.
11. Хмельниччина туристична: історико-культурні, природно-географічні та економічні аспекти розвитку: колективна монографія / [кол. авторів; за ред.: С.А. Копидов (гол. ред.), С.Е. Баженова (наук. ред.)]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2015. 192 с.
12. Хоменко А. Парадигма виховання як дисциплінарна матриця педагогічної теорії й практики // *Педагогічна освіта: теорія і практика*. Збірник наукових праць. Вип. 20 (1-2016). Кам'янець-Подільський. 2016. С. 194-199.
13. Шкурко С.К. До історії Панівецького замку // *Матеріали III Подільської історико-краєзнавчої конференції*. Львів, 1970. С. 146-148.

В. С. Полищук, С. В. Полищук

Туристские ресурсы Хмельниччины. Их значение в формировании общественного самосознания студенческой молодежи

Авторы статьи обращают внимание на важность формирования общественного самосознания студенческой молодежи, которая является носителем национальных идей. Рядом с этим подчеркивается важность духовного возрождения нации.

Отмечается, что средством формирования ценностных ориентаций у студенческой молодежи является использование исторического наследия прошлого.

Ссылаясь на научные исследования ученых, которые занимались изучением данной проблемы, сосредоточивается внимание на необходимости вмешательства в воспитательный процесс подрастающего поколения, государственных и общественных структур, использования всех имеющихся средств, которые могут иметь влияние на решение данной проблемы. Поэтому настолько важным (интересным) мнением авторов является включение в воспитательный процесс достопримечательностей истории, на которые так богата Хмельницкая область. Авторы обращают внимание общественности на то, что ряд фортификационных сооружений Хмельниччины имеют непривлекательный вид, находятся в полуразрушенном состоянии и в виде руин, а поэтому нуждаются в больших реставрационных работах и финансовых вложениях.

Возобновление данных достопримечательностей, которые имеют большую героику, проведение экскурсий студенческой молодежи к выдающимся достопримечательностям, история которых является достаточно богатой будет способствовать воспитанию в молодежи чувства патриотизма, любви к родной земле, к богатым народным традициям Подольского края. Это явится также могучим толчком к популяризации туризма на поприщах Хмельниччины.

Ключевые слова: достопримечательности, история, воспитание, общественность, архитектура, студенты, средство, личность, патриотизм, замковые комплексы, туризм.

V. Polischuk, S. Polischuk

Tourist resources of Khmelnytskyi region. Their importance in the formation of social consciousness of student's

Authors of the article pays attention to importance of forming of public consciousness of students, who are the transmitter of national ideas. Next to this, the importance of spiritual revival of nation is underlined.

Based on this, the author of the article marks, the means of formation of value orientations among students is the use of the historical heritage of the past.

The author of the article, alluding to scientific researches of scientists, that engaged in the study of this problem, concentrates attention on the necessity of interference for the educator process of rising generation, state and public structures, uses of all present facilities, that can have an influence on the decision of this problem. Therefore so important (interesting) authors' opinion is plugging in the educator process of sights history, on that so there is the rich Khmelnytsk area.

Authors pay attention to the fact that the number of certification of construction Khmelnytskyi are unsightly, are dilapidated and in ruins, and therefore in need of major restoration work and investment.

Proceeding in these sights, that have a large heroic spirit, realization of excursions of student young people to prominent sights, history of that is rich enough and will assist education in the young feelings of patriotism, love to native land, to rich folk traditions of the Podolsk edge. Except it will be a mighty push to popularization of tourism on the walks of life of Khmelnychyna.

Key words: sights, history, education, public, architecture, students, means, personality, patriotism, lock complexes, tourism.

Отримано 15.08.2018

УДК 378.093:94:378.4(477.43)«20/21»

Ю. А. Хоптяр

ЗДОБУТКИ І ПЕРСПЕКТИВИ КАФЕДРИ «АРХІВОЗНАВСТВА, СПЕЦІАЛЬНИХ ІСТОРИЧНИХ ТА ПРАВОВИЗНАВЧИХ ДИСЦИПЛІН» (2000-2018 рр.)

У статті аналізується процес утворення та розвитку сучасної кафедри "Архівознавства, спеціальних історичних та правознавчих дисциплін" історичного факультету К-ПНУ імені Івана Огієнка. На основі архівних матеріалів, інших опублікованих джерел досліджується історія становлення кафедри, її професорсько-викладацький склад і зміни у ньому впродовж перших десятиліть ХХІ ст., багатопланова діяльність викладачів і лаборантів. Помітне місце у статті відводиться науково-педагогічній роботі завідувача кафедрою (протягом 36-ти років) І.С. Винокура, П.Ф. Щербини, Ю.М. Тарасова та інших науковців. Одним із напрямків наукової роботи викладачів кафедри були археологічні дослідження. Для цього на кафедрі було